

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ПЕТО ОТДЕЛЕНИЕ

ГЕОРГИЕВА И МУКАРЕВА СРЕЩУ БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 3413/05 г.)

РЕШЕНИЕ

СТРАСБУРГ

2 септември 2010 г.

ОКОНЧАТЕЛНО

02/12/2010

Това решение е окончателно при условията, посочени в чл. 44, ал. 2, от Конвенцията, но може да претърпи редакционни промени.

По делото на Георгиева и Мукарева срещу България,
Европейският съд по правата на човека (Пето отделение), заседаващ като камара в състав:

Пеер Лоренцен (Peer Lorenzen), *председател*,
Ренате Йегер (Renate Jaeger),
Карел Юнгвирт (Karel Jungwiert),
Раит Марусте (Rait Maruste)
Марк Вилигер (Mark Villiger),
Изабел Беро-Лефевр (Isabelle Berro-Lefèvre), *съдии*,
Павлина Панова, *съдия ad hoc*

и Стивън Филипс (Stephen Phillips), *заместник-секретар на Отделението*,

след проведено закрито заседание на 6 юли 2010 г.,
се произнесе със следното съдебно решение, постановено на същата дата:

ПРОЦЕДУРАТА

1. Делото е образувано по жалба (№ 3413/03 г.) срещу Република България, подадена на 17 декември 2004 г. пред Съда на основание на чл. 34 от Конвенцията за защита правата на човека и основните свободи („Конвенцията“) от две български гражданки – г-жа Димка Неделчева Георгиева и г-жа Красимира Николова Мукарева („жалбоподателките“).

2. Жалбоподателките се представляват от г-жа С. Маргаритова-Вучкова – адвокат, практикуващ в град София. Българското правителство („Правителството“) е представлявано от своите агенти – г-жа Н. Николова и г-жа М. Димова от Министерството на правосъдието.

3. Жалбоподателките твърдят, че са били лишени от своята собственост в нарушение на чл. 1 от Протокол № 1, чл. 6, ал. 1 и чл. 13 и 14 от Конвенцията.

4. На 2 март 2009 г. председателят на Пето отделение решава да изпрати уведомление до Правителството относно жалбата. Решава е също Съдът да се произнесе едновременно по допустимостта и по съществуването на жалбата (чл. 29, ал. 3 от Конвенцията).

5. Съдия Калайджиева, избрана като български съдия, си прави отвод от съдебния състав по делото. На 24 март 2010 г. Правителството посочва на нейно място г-жа Павлина Панова, като съдия *ad hoc* (чл. 27, ал. 2 от Конвенцията и чл. 29, ал. 1 от Правилника на Съда).

ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

6. Жалбоподателките са родени съответно през 1935 и 1957 г. и живеят във Варна. Те са майка и дъщеря.

7. През 1985 г. първата жалбоподателка и съпругът ѝ закупуват от Община Варна апартамент от 54 кв. м в центъра на града, който е бил одържавен в процеса на национализация, проведен от комунистическия режим в България след 1945 г.

8. На неустановена дата след това съпругът на първата жалбоподателка почива и е унаследен от двете жалбоподателки.

9. През м. февруари 1992 г. влиза в сила Законът за реституцията.

10. На 8 юли 1992 г. един от наследниците на собственика на апартамента отпреди национализацията завежда дело срещу жалбоподателките в съответствие с чл. 7 от Закона за реституцията. С окончателно решение на Върховния касационен съд от 7 юли 1997 г. жалбата е уважена частично, като националните съдилища постановяват, че ищецът има право на претенции само върху половината от имота.

11. Националният съд намира, че титулт за собственост на жалбоподателките върху половината от недвижимия имот е нищожен на две основания: 1) техният апартамент е представлявал част от по-голям апартамент, който преди 1985 г. е бил разделен на две от държавата – в нарушение на действащите строителни разпоредби; и 2) кварталът, в който се намира апартаментът, е бил предназначен за строителство на сгради на три и повече етажа, докато сградата на жалбоподателките е двуетажна; според действащия тогава закон продажбата на апартаменти в такива сгради е била забранена.

12. На 20 ноември 1998 г. жалбоподателките подават молба за обезщетение чрез компенсаторни записи срещу равностойността на половината от имота. Молбата им е уважена и през м. януари 2003 г. жалбоподателките получават записи на стойност 10 300 български лева (BGN), което е приблизителната равностойност на 5 280 евро, изчислени за половината от апартамента според експертна оценка, изготвена към 2001 или 2002 г. На 25 ноември 2004 г. жалбоподателките продават своите записи за приблизително 50% от номиналната им стойност и получават 5 145 лева или равностойността на 2 640 евро.

13. Междувременно, на 8 декември 1997 г., след изменения, с които се подновява срокът за завеждане на иск в съответствие с чл. 7 от Закона за реституцията, останалите наследници на собственика на апартамента отпреди национализацията завеждат иск срещу жалбоподателките за втората половина от апартамента.

14. Жалбата е уважена с окончателно решение на Върховния касационен съд от 14 юли 2004 г. Чрез излагане на аргументи, които преповтарят изцяло аргументите за първата половина от апартамента (вж. параграф 11 по-горе), националният съд намира, че титулът за собственост на жалбоподателките върху втората половина от имота също е нищожен.

15. Макар че имат това право, за тази половина от апартамента жалбоподателките не кандидатстват за обезщетение чрез компенсаторни записи.

16. След 1997 г. първата жалбоподателка неколкратно отправя молби за общинско жилище, но ѝ отговарят, че жилища няма. До 2003 г. двете жалбоподателки и семейството на втората жалбоподателка продължават да живеят в спорния апартамент. През м. декември 2003 г. те го освобождават и наемат друг апартамент. През 2004 г. втората жалбоподателка и семейството ѝ закупуват апартамент, в който се преместват заедно с първата жалбоподателка.

II. ОТНОСИМИ КЪМ ДЕЛОТО ФАКТИ, ВЪТРЕШНО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО И ПРАКТИКА

17. Фактите, които имат отношение към делото, приложимото вътрешно право и съдебна практика са обобщени от Съда в решенията по делата *Великови и други срещу България* (№№ 43278/98, 45437/99, 48014/99, 48380/99, 51362/99, 53367/99, 60036/00, 73465/01 и 194/02, 15 март 2007 г.) и *Цонкови срещу България* (№ 27213/04, §§ 14-15, 2 юли 2009 г.).

ПРАВОТО

II. ТВЪРДЯНО НАРУШЕНИЕ НА ЧЛ. 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

18. Жалбоподателките се оплакват, че са били лишени от своята собственост произволно, без да имат каквато и да е вина и без подобаващо обезщетение. Те се позовават на чл. 1 от Протокол № 1 и на чл. 6, ал. 1, както и на членове 13 и 14 от Конвенцията.

19. Съдът счита, че това оплакване следва да бъде разгледано единствено по чл. 1 от Протокол № 1, който гласи:

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото и съгласно условията, предвидени в закона и в общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накърняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметнат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.”

20. Правителството твърди, че що се отнася до първата половина от спорния апартамент, оплакването на жалбоподателките е повдигнато извън сроковете, предвидени в чл. 35, ал. 1 от Конвенцията, тъй като окончателното решение на националния съд в производството по реда на чл. 7 от Закона за реституцията е постановено на 7 юли 1997 г. (вж. параграф 10 по-горе). Правителство смята, че при всяко положение отнемането на собствеността на жалбоподателките е извършено с легитимна цел в полза на обществения интерес и е съразмерно на тази цел. Що се отнася до втората половина от спорния апартамент, правителството изтъква, че жалбоподателките са имали право да кандидатстват за обезщетение чрез компенсаторни записи.

21. Жалбоподателките оспорват тези аргументи.

А. Допустимост

22. Както посочва Правителството (вж. параграф 20 по-горе), вътрешното производство по реда на чл. 7 от Закона за реституцията с предмет първата половина от имота на жалбоподателките приключва на 7 юли 1997 г., докато настоящата жалба е подадена на 17 декември 2004 г. (вж. параграфи 1 и 10 по-горе). Ето защо Съдът следва да провери дали жалбоподателките са спазили шестмесечния срок, предвиден в чл. 35, ал. 1, от Конвенцията.

23. В редица дела, подобни на разгледаните в решението *Великови и други* (цитирано по-горе), Съдът поддържа становището, че когато разглежданите събития се отнасят не само до лишаването от собственост, а засягат и по-нататъшните развития, свързани с правото на обезщетение, те следва да се приемат като ситуация, която продължава до разрешаването на всички въпроси, свързани с обезщетението (вж. *Шойлекови и други срещу България* (реш.), №№ 61330/00, 66840/01 и 69155/01, 18 септември 2007 г., *Кайрякови срещу България*, № 30945/04, §§ 24 – 29, 7 януари 2010 г. и *Георгиеви срещу България*, № 10913/04, §§ 26 – 27, 7 януари 2010 г.).

24. Съдът не вижда причина по настоящото дело да възприеме различен подход и поради това намира, че разглежданите събития следва да се приемат като ситуация, продължила и след окончателното съдебно решение, с което жалбоподателките са били лишени от първата половина на своя имот, до окончателното осъществяване на тяхното право на обезщетение. Това става на 25 ноември 2004 г., когато жалбоподателките продават своите компенсаторни записи (вж.

параграф 12 по-горе). Настоящата жалба е подадена на 17 декември 2004 г. – по-малко от шест месеца след горната дата и по-малко от шест месеца след 14 юли 2004 г., когато е постановено окончателното съдебно решение относно втората половина от апартамента (вж. параграф 14 по-горе). Съответно Съдът заключава, че шестмесечният срок, предвиден в чл. 35, ал. 1 от Конвенцията, е спазен.

25. Съдът също така счита, че настоящото оплакване не е явно необосновано по смисъла на чл. 35, ал. 3 от Конвенцията или недопустимо на други основания. Следователно трябва да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

26. Съдът отбелязва, че това оплакване попада в сферата на същото законодателство и проблеми, разгледани по делото *Великови и други* (цитирано по-горе).

27. Намесата в правото на жалбоподателките на собственост се основава на Закона за реституцията, който принципно преследва осъществяването на важна цел в обществен интерес, а именно възстановяване на справедливостта и зачитане на върховенството на закона през преходния период след падането на тоталитарния режим в България.

28. Като отново се връща към въпроса дали намесата в правото на жалбоподателките на собственост попада в рамките на тази законосъобразна цел и дали тази намеса е съразмерна, Съдът намира за уместно да разгледа поотделно обстоятелствата, свързани с първата и втората половина от апартамента на жалбоподателките.

1. Първата половина от апартамента

29. Като се придържа към критериите, изложени по делото *Великови и други* (цитирано по-горе, §§ 183 – 192), Съдът смята, че по отношение на първата половина от апартамента на жалбоподателките няма отклонение от преходния характер на законодателството за реституция, тъй като искът е заведен по чл. 7 от Закона за реституцията през м. юли 1992 г. (вж. параграф 10 по-горе), което е в рамките на едногодишния срок, предвиден след влизането на закона в сила.

30. Титулт за собственост на жалбоподателките върху първата половина от апартамента е обявен за нищожен, на първо място защото техният апартамент е представлявал част от по-голям апартамент, който е бил разделен на две от държавата – в нарушение на действащите строителни разпоредби (вж. параграф 11 по-горе). Отговорността за тази нередност определено се носи от компетентните власти, а не от жалбоподателките (вж. *Юркова и Самунджи срещу*

България, № 19162/03, § 24, 2 юли 2009 г. и *Бъчварови срещу България*, № 24186/04, § 24, 7 януари 2010 г.).

31. Националните съдилища обявяват титулт за собственост на жалбоподателките върху първата половина от апартамента за нищожен и поради факта, че общината е продала на първата жалбоподателка и съпруга ѝ апартамент в двуетажна сграда в квартал, където е било планирано по-високо строителство (вж. параграф 11 по-горе). Съдът и преди е гледал сходни дела (вж. *Димитър и Анка Димитрови срещу България*, № 56753/00, § 29, 12 февруари 2009, и *Борназови срещу България* (реш.), № 59993/00, 18 септември 2007 г.) и е установявал, че подобна нередност не може да се определи като съществено нарушение на действащите жилищни разпоредби; освен това, доколкото решението на общината е взето в нарушение на определен устройствен план, отговорността за тази грешка следва да се поеме изцяло от общинските власти. Съдът не вижда причина да достигне до различни заключения по настоящото дело.

32. Предвид гореизложеното Съдът заключава, че държавната администрация носи отговорност за нередностите, довели до нищожността на титула за собственост на жалбоподателките върху първата половина от имота. Ето защо Съдът смята, че що се отнася до първата половина от имота, настоящото дело е сходно с тези на *Богданови* и *Цилеви*, приведени по делото *Великови и други* (цитирано по-горе, §§ 220 и 224), както и че справедливият баланс, който се изисква по чл. 1 от Протокол № 1, не може да бъде постигнат без достатъчно обезщетение.

33. В тази връзка възниква и въпросът дали на жалбоподателките е било предоставено достатъчно обезщетение.

34. Жалбоподателките предприемат всички необходими стъпки по действащата към момента схема с компенсаторни записи, но се сдобиват с левовата равностойност на едва 2 640 евро, което е около 50% от стойността на половината от апартамента им към 2001 или 2002 г. според направената експертна оценка (вж. параграф 12 по-горе).

35. Съдът счита, че не са налице обстоятелства, които да обосноват това недостатъчно обезщетение. В тази връзка Съдът намира, че по отношение на първата половина от апартамента на жалбоподателките властите не са успели да постигнат справедлив баланс между обществения интерес и необходимостта от защита на индивидуалните права.

2. Втората половина от апартамента

36. Съдът отбелязва, че искът срещу жалбоподателките по отношение на втората половина от апартамента не е заведен в рамките на едногодишния срок, предвиден след приемането на Закона за

реституцията през 1992 г., а през м. юли 1997 г., след подновяване на срока (вж. параграф 13 по-горе).

37. По делото *Великови и други* (цитирано по-горе, вж. §§ 166, 172, 179 и 189 от решението), Съдът установява, че мерките, въведени по чл. 7 от Закона за реституцията, с които се разрешава оспорване на вещни права, установени от десетилетия, и отнемане на частна собственост като обезщетение за национализацията, извършена от държавата през 40-те години, могат да се приемат за пропорционални на законната цел за възстановяване на справедливостта, само ако се прилагат като изключителна и кратковременна преходна стъпка в периода на обществена трансформация от тоталитарен режим към демокрация.

38. По делото *Цонкови* (цитирано по-горе), при което, подобно на настоящия случай, искът по чл. 7 от Закона за реституцията е заведен след изтичане на първоначалния едногодишен срок през 1993 г. и подновяването му през 1997 г., Съдът намира, че намесата в правото на собственост на жалбоподателите не би следвало да попада в рамките на легитимната цел, която реституционните закони си поставят като цяло и накърнява принципа на правна сигурност. Съдът поддържа тезата, че никакво обезщетение не би било достатъчно, за да се осъществи необходимият справедлив баланс по чл. 1 от Протокол № 1, ако то не е разумно обвързано с пазарната стойност на изгубения апартамент (вж. §§ 24 – 27 от решението).

39. Съдът не вижда причина да възприеме различен подход по настоящото дело, когато става дума за втората половина от апартамента на жалбоподателките. Поради тази причина, аналогично на делото *Цонкови*, Съдът намира, че намесата в правото на собственост на жалбоподателките накърнява принципа на правна сигурност и че никакво обезщетение, което не е разумно обвързано с пазарната стойност на втората половина от апартамента, не би могло да възстанови справедливия баланс, който се изисква по чл. 1 от Протокол № 1.

40. При все това за втората половина от апартамента жалбоподателките не са били обезщетени според пазарната стойност и Правителството не е показало с достатъчна яснота и убедителност, че им е гарантирано обезщетение, разумно обвързано с пазарната стойност на втората половина от апартамента (вж. *Цонкови*, цитирано по-горе, § 28).

3. Заключение

41. Предвид гореизложеното Съдът заключава, че отнемането на собствеността на жалбоподателките не удовлетворява изискванията на чл. 1 от Протокол № 1, поради което е налице нарушение на тази разпоредба.

IV. ПРИЛОЖЕНИЕ НА ЧЛ. 41 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

42. Член 41 от Конвенцията гласи:

„Ако Съдът установи нарушение на Конвенцията или на Протоколите към нея и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, постановява предоставянето на справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

A. Вреди

43. За понесени имуществени вреди жалбоподателките претендират солидарно стойността на апартамента, който са изгубили. Те представят оценителен доклад, изготвен през м. септември 2009 г. от наети от тях експерти, според който цената на апартамента е 61 000 евро.

44. За претърпени имуществени вреди жалбоподателките претендират и сумата от 900 лева или равностойността на 460 евро, платени от тях като наем, след като са освободили апартамента (вж. параграф 16 по-горе). Като се позовават на факта, че втората жалбоподателка е трябвало да тегли банков кредит за закупуването на нов апартамент, те претендират допълнително и сумата от 8 092 евро, представляваща размера на платената от нея лихва за периода от 2004 до 2009 г. В подкрепа на горните искове те представят съответните разходни документи.

45. За неимуществени вреди жалбоподателките претендират 14 000 евро обезщетение.

46. Правителството оспорва тези претенции.

47. Предвид заключенията си по съществуването на оплакванията на жалбоподателките, Съдът намира за уместно да присъди обща сума за претърпените имуществени и неимуществени вреди (вж. съответно *Тодорова и други срещу България* (справедливо обезщетение), № 48380/99, 51362/99, 60036/00 и 73465/01, § 10, 24 април 2008 г.). При преценката на вредите Съдът ще вземе предвид констатациите за двете половини на апартамента на жалбоподателките (вж. параграфи 29 – 40 по-горе) и факта, че те са получили 2 640 евро от продажбата на компенсаторните бонове, отпуснати им за първата половина от имота (вж. параграф 12 по-горе).

48. С оглед на гореизложеното и като има предвид всички обстоятелства по делото, както и информацията за цените на недвижимите имоти във Варна, с която разполага, Съдът присъжда солидарно на двете жалбоподателки сумата от 49 000 евро за претърпени имуществени и неимуществени вреди.

Б. Разноски

49. Жалбоподателките претендират 2 580 евро за четиридесет и три часа правна работа, извършена от техния адвокат г-жа С. Маргаритова-Вучкова, при тарифа от 60 евро на час. В подкрепа на искането си те представят договор за процесуално представителство и почасов график. Те молят сумата, присъдена им по този иск, да бъде преведена директно по банковата сметка на г-жа С. Маргаритова-Вучкова, като от нея се извадят 800 лева или равностойността на 410 евро, които те вече са й заплатили.

50. Жалбоподателките претендират също 472,80 лева, или равностойността на 240 евро, за превод и пощенски разходи, свързани с производството пред Съда, както и за оценителния доклад, който са представили (вж. параграф 43 по-горе). Те претендират освен това и 1 078 лева, или равностойността на 550 евро, за разноски по националното производство, заведено по чл. 7 от Закона за реституцията. В подкрепа на горните искове, които възлизат на обща стойност 790 евро, те представят съответните разходни документи.

51. Правителството оспорва претенциите на жалбоподателките.

52. По отношение на адвокатския хонорар на г-жа Маргаритова-Вучкова Съдът намира, че заявеният брой часове е прекомерен. Предвид това и като отбелязва, че г-жа Маргаритова-Вучкова е представлявала и други жалбоподатели по идентични дела (вж. напр. *Панайотова срещу България*, № 27636/04, 2 юли 2009 г. и *Цонкови*, цитирано по-горе), Съдът присъжда 2 000 евро по този иск, 410 евро от които следва да се заплатят на жалбоподателките, а остатъкът от 1 590 евро да бъде преведен директно по банковата сметка на г-жа Маргаритова-Вучкова.

53. По отношение на останалата част от исковата претенция Съдът, като има предвид информацията, с която разполага, счита, че претендираните разноски са действителни, направени са по необходимост и са в разумен размер. На това основание той присъжда да бъде заплатен на жалбоподателките пълният размер на претенцията от 790 евро.

В. Лихва за забава

54. Съдът счита за подходящо лихвата за забава да бъде изчислена на основата на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка, с добавени три процентни пункта.

ПО ИЗЛОЖЕНИТЕ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ
ЕДИНОДУШНО:

1. *Обявява* жалбата за допустима;
2. *Постановява*, че е налице нарушение на чл. 1 от Протокол № 1 към Конвенцията;
3. *Постановява*
 - (а) ответната държава да заплати солидарно на жалбоподателките в срок до три месеца от датата, на която съдебното решение влезе в сила съгласно чл. 44, ал. 2 от Конвенцията, долупосочените суми, преобразувани в левова равностойност по курса към датата на плащането;
 - (i) EUR 49 000 (четиридесет и девет хиляди евро) за имуществени и неимуществени вреди, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими;
 - (ii) EUR 2 790 (две хиляди седемстотин и деветдесет евро) за разноси, заедно с всички данъци, които могат да бъдат дължими от жалбоподателките, от които EUR 1 590 (хиляда петстотин и деветдесет евро) да бъдат преведени директно по банковата сметка на техния процесуален представител;
 - (б) след изтичане на указания тримесечен срок до извършване на плащането върху горната сума се дължи проста лихва в размер, равен на пределния лихвен процент по заеми на Европейската централна банка за периода на забава, с добавени три процентни пункта;
4. *Отхвърля* останалата част от исковата претенция на жалбоподателките за справедливо обезщетение.

Изготвено на английски език и оповестено в писмен вид на 2 септември 2010 г. в съответствие с чл. 77, ал. 2 и 3 от Правилника на Съда.

Стивън Филипс
Заместник-секретар на Отделението

Пеер Лоренцен
Председател